

Modüler Bağlamda Sosyal Bilgiler

(İnsan ve Toplum Bilimleri Temelli Bakış)

Cilt II

Editörler: Prof. Dr. Erol KOÇOĞLU · Doç. Dr. Şule EGÜZ



Editörler: Prof. Dr. Erol KOÇOĞLU - Doç. Dr. Şule EGÜZ

MODÜLER BAĞLAMDA SOSYAL BİLGİLER
(İnsan ve Toplum Bilimleri Temelli Bakış)
Cilt II

ISBN 978-625-6128-64-4

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar günaşırı değişkenlik göstermektedir. Bu değişkenlik, eğitim dünyasının dinamik bir yapıya bürünmesini beraberinde getirmiştir. Bu dinamik yapıyı dikkate almayan eğitim kurumları, idareciler, öğretmenler, veliler ve öğrenciler, eğitim sürecine uyum konusunda birçok problemle karşı karşıya kalmaktadır. Bu problemler, çalışma alanı ve disiplinlere göre farklılık göstermektedir. Bu çalışmanın hazırlanıp temaların belirlenmesinde dikkate alınan sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanı da, bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması, zamanın yakalanıp farkındalığın arttırılması konularında birçok problemle mücadele etmektedir. Bu problemlerin çözüm sürecine katkı sunup minimize etmek amacıyla, insan ve toplum bilimleri temelli “Modüler Bağlamda Sosyal Bilgiler II” adlı eser hazırlanmıştır.

Modüler Bağlamda Sosyal Bilgiler II adlı eserde, “*insan ve toplum bilimlerine yönelik olarak ön plana çıkan temaların sosyal bilgiler eğitimi çalışma alanı doğrultusunda ele alınıp değerlendirilmesine yer verilmiştir. Yapılan çalışmada; insan ve toplum bilimlerine ilişkin kavramlar, insan ve toplum bilimleri temelli sosyal bilgiler eğitiminde yapılan çalışmalar, eğitim planlamalarında insan toplum bilimlerinin sosyal bilgilere yansımaları, güncel olay ve kamusal problemlerin insan ve toplum bilimlerinde sosyal bilgiler temelinde değerlendirilmesi, sosyal bilgilerde insan ve toplum bilimlerine yönelik konuların etkinlik temelli aktarımı, insan ve toplum bilimlerindeki mit ve modellerin sosyal bilgiler temelinde incelenmesi, popüler kültür, medya, ahlak, kültürel dezenformasyon kavramlarının sosyal bilgilerde ele alınması, değerlerin değersizleştirilmesi ve sağlık okuryazarlığının sosyal bilgilerde irdelenmesi*”, gibi önemli konulara yer verilmiştir. Bu konular dışında bireysel ve toplumsal bakış açısını sosyal bilgiler bağlamında yansıtan önemli konu ve kavramlarda çalışmada kendine yer bulmuştur.

İnsan ve toplum bilimleri temelli bakış açısıyla gerçekleştirilen Modüler Bağlamda Sosyal Bilgiler II adlı çalışmaya, bizleri kırmayarak hazırladıkları bölümlerle katkı sunan bütün yazar hocalarımıza teşekkür ediyoruz.

Prof. Dr. Erol KOçOğLU

Doç. Dr. şule EGÜZ

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Erol KOÇOĞLU - Doç. Dr. Şule EGÜZ

1. Bölüm: Sosyal Bilgiler Eğitiminde İnsan ve Toplum Bilimlerine İlişkin Kavramlar Bilgisi

Prof. Dr. Kadir KARATEKİN, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3807-7030



2. Bölüm: Sosyal Bilgiler Eğitiminde İnsan ve Toplum Bilimlerine Yönelik Yapılan Çalışmaların Analizi

Doç. Dr. Özlem ULU KALIN, Artvin Çoruh Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-9317-5261



3. Bölüm: Eğitim Planlamalarında İnsan ve Toplum Bilimlerinin Sosyal Bilgiler Eğitimine Yansımaları

Dr. Gökhan ABANOZ, Amasya Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8173-6559



4. Bölüm: Sosyal Bilgilerde Etkinlik Temelli Öğretim Yaklaşımı Bağlamında İnsan ve Toplum Bilimlerinin Aktarımı

Doç. Dr. Arcan AYDEMİR, Artvin Çoruh Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-8110-954X



5. Bölüm: Sosyal Bilgilerde Güncel Olay ve Kamusal Meselelerin İnsan ve Toplum Bilimleri Temelinde Değerlendirilmesi

Dr. Selda ŞAN, Ege Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8680-7491



Doç. Dr. Ahmet TOKMAK, İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü
ORCID No: 0000-0002-3902-5825



6. Bölüm: Kadın ve Çocuk Haklarının İnsan Bilimleri Temelinde Sosyal Bilgilerde Değerlendirilmesi

Dr. Mehmet TATAN
ORCID No: 0000-0001-7604-426X



Ramazan DENİZ, Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9795-0381



Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8910-2817



7. Bölüm: İnsan ve Toplum Bilimlerinin Tarihsel Gelişim Sürecinin Sosyal Bilgiler Temelinde Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Danyal TEKDAL, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7071-0548



Doktorant Ramazan BİÇER, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1349-6602



8. Bölüm: İnsan ve Toplum Bilimlerindeki Mit ve Modellerin Sosyal Bilgiler Temelinde Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Emine KARASU AVCI, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3135-2557



9. Bölüm: İnsan ve Toplum Bilimlerindeki Paradigmaların Sosyal Bilgiler Eğitimine Yansımaları

Doç. Dr. Celal ASLAN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6729-4531



Doktorant Şayla YILDIRIM, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5993-8605



10. Bölüm: Popüler Kültürün İnsan ve Toplum Bilimlerindeki Yeri ve Öneminin Sosyal Bilgiler Bağlamında Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Aşkın BAYDAR, Artvin Çoruh Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5795-8282



11. Bölüm: Medya, Ahlak ve Kültürel Dezenformasyon İlişkisinin Sosyal Bilgilerde İnsan ve Toplum Bilimleri Bağlamında Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Feride ERSOY
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7088-4903



12. Bölüm: Kültürlerarası Duyarlılığın İnsan ve Toplum Bilimlerindeki Yeri ve Öneminin Sosyal Bilgiler Bağlamında Değerlendirilmesi

Dr. Selda AKSÜT
ORCID No: 0000-0001-6128-7867



Doç. Dr. Ülkü ULUKAYA ÖTELEŞ
Muş Alparslan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-5780-2034



**13. Bölüm: İnsan ve Toplum Bilimlerine Katkı Sağlayan
Bilim İnsanlarının Sosyal Bilgiler Eğitiminde
Değerlendirilmesi**

Prof. Dr. Zafer ÇAKMAK, Fırat Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0612-814X



Prof. Dr. Erol KOÇOĞLU, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4595-2892



Doç. Dr. Şule EGÜZ, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3633-8957



**14. Bölüm: İnsan ve Toplum Bilimleri Temelinde Sağlık
Okuryazarlığının Sosyal Bilgilerde Değerlendirilmesi**

Dr. Atakan AVCU, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0009-0009-6404-6052



Bil. Uz. Türkan DAL BİÇER, Malatya İl Sağlık Müdürlüğü
ORCID No: 0000-0002-4040-1410



**15. Bölüm: İnsan ve Toplum Bilimlerinde Çalışma Sosyolojisinin
Sosyal Bilgiler Eğitimine Yansımaları**

Dr. Halime ÜNALDI GÖKALP, Adıyaman Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0650-3584



**16. Bölüm: Felsefi Kuramların Sosyal Bilgiler Bağlamında
Değerlendirilmesi**

Dr. Mehmet DEMİRKOL, Dicle Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0258-4666



**17. Bölüm: İnsan ve Toplum Bilimleri Bağlamında İdeal Medya
Kuramlarının Sosyal Bilgiler Eğitimine Yansımaları**

Prof. Dr. Erol KOÇOĞLU, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4595-2892



Doç. Dr. Şule EGÜZ, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3633-8957



Dr. Kübra Melis AVCU
ORCID No: 0000-0001-7942-8648



**18. Bölüm: İnsan ve Toplum Bilimlerinde Değerlerin
Değersizleştirilmesi Kavramının Sosyal Bilgiler
Bağlamında Değerlendirilmesi**

Arş. Gör. Esra KILIÇ AFACAN, Artvin Çoruh Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-2560-3452



**19. Bölüm: Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi Eğitiminin Sosyal
Bilgiler Eğitimine Yansımaları**

Dr. Halime ÜNALDI GÖKALP, Adıyaman Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0650-3584



**20. Bölüm: İnsan ve Toplum Bilimlerinde Toplumsal Hareketlerin
Sosyal Bilgiler Dersi Bağlamında Değerlendirilmesi**

Prof. Dr. Erol KOÇOĞLU, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-4595-2892



Doktorant Rukiye SÖYLEMEZ, İnönü Üniversitesi
ORCID No: 0009-0009-6263-2605



İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNE İLİŞKİN KAVRAMLAR BİLGİSİ

Giriş.....	1
İnsan ve Toplum Bilimleri Üzerine Düşünceler.....	2
Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler.....	6
Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kavramlar.....	9
Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih Disiplinine Ait Kavramların Bilgisi	11
Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Disiplinine Ait Kavramların Bilgisi	16
Sosyal Bilgiler Dersinde Psikoloji Disiplinine Ait Kavramların Bilgisi.....	17
Sosyal Bilgiler Dersinde Sosyoloji Disiplinine Ait Kavramların Bilgisi	22
Sosyal Bilgiler Dersinde Antropoloji Disiplinine Ait Kavramların Bilgisi	29
Sosyal Bilgiler Dersinde Ekonomi Disiplinine Ait Kavramların Bilgisi	30
Sosyal Bilgiler Dersinde Siyaset Disiplinine Ait Kavramların Bilgisi	33
Sosyal Bilgiler Dersinde Hukuk Disiplinine Ait Kavramların Bilgisi	35
Kaynakça.....	37
İnternet Kaynakları	42

2. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNE YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALARIN ANALİZİ

Giriş.....	43
İnsan ve Toplum Bilimleri.....	44
İnsan ve Toplum Bilimleri Tarihçesi.....	45
Türkiye’de İnsan ve Toplum Bilimlerine İlişkin Yapılan Çalışmalar	46
Sosyal Bilgilerde İnsan ve Toplum Bilimlerine İlişkin Yapılan Çalışmalar.....	46
Kaynakça.....	58

3. BÖLÜM

EĞİTİM PLANLAMALARINDA İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNİN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNE YANSIMALARI

Giriş.....	97
Tarihsel Gelişim Sürecinde Eğitim ve Kamusallaşması.....	99
Tarihsel Gelişim Sürecinde Eğitim Planlaması.....	102
İnsan ve Toplum Bilimleri.....	105
İnsan ve Toplum Bilimlerinin Sosyal Bilgiler Eğitimine Yansımaları	128
İnsan ve Toplum Bilimlerinin Sosyal Bilgiler Eğitimine Yansımaları Açısından Öneriler.....	136
Kaynakça.....	140

4. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE ETKİNLİK TEMELLİ ÖĞRETİM YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNİN AKTARIMI

Giriş.....	145
Eğitimde Etkinlik.....	146
Etkinlik Temelli Öğrenme ve Öğretim	147
Sosyal Bilgilerde Etkinlik.....	150
Sosyal Bilgilerde İnsan ve Toplum Bilimlerinin Etkinlik Temelli Aktarımı.....	152
Etkinlik Temelli Öğretimin Faydaları ve Uygulama Önerileri.....	159
Kaynakça.....	160

5. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLERDE GÜNCEL OLAY VE KAMUSAL MESELELERİN İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ TEMELİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş.....	165
Birey, Toplum ve Eğitim	166
Güncel Olaylar ve Kamusal Meseleler	168
Sosyal Bilgilerde Güncel Olayların, Kamusal Meselelerin Toplum Bilimleri ve Okuryazarlıklar Bağlamında Ele Alınışı	170
Kaynakça	179

6. BÖLÜM**KADIN VE ÇOCUK HAKLARININ İNSAN BİLİMLERİ TEMELİNDE
SOSYAL BİLGİLERDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Giriş.....	183
Kadın Hakları	184
Çocuk Hakları.....	187
Sosyal Bilgilerde Kadın Hakları Eğitimi.....	190
Sosyal Bilgilerde Çocuk Hakları Eğitimi.....	192
Kaynakça.....	196

7. BÖLÜM**İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNİN TARİHSEL GELİŞİM
SÜRECİNİN SOSYAL BİLGİLER TEMELİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Giriş.....	199
Bilim	200
Bilim Türleri.....	200
İnsan ve Toplum Bilimleri.....	201
İnsan ve Toplum Bilimleri ile Alt Disiplinleri	206
Sosyal Bilgiler.....	207
İnsan ve Toplum Bilimlerinin Tarihsel Gelişim Süreci	209
İnsan ve Toplum Bilimlerinin Tarihsel Gelişim Sürecinin Sosyal Bilgiler Temelinde Değerlendirilmesi.....	211
Kaynakça.....	214

8. BÖLÜM**İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNDEKİ MİT VE MODELLERİN
SOSYAL BİLGİLER TEMELİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Giriş.....	217
Mit Nedir?	218
Mitlerin Eğitimde Kullanımı	224
Mit ve Modellerin Sosyal Bilgiler Temelinde Değerlendirilmesi	234
Kaynakça.....	237

9. BÖLÜM

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNDEKİ PARADİGMALARIN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNE YANSIMALARI

Giriş.....	241
İnsan ve Toplum Bilimlerinin Tarihsel Gelişimi.....	242
Paradigma Kavramı.....	250
Bilimsel Araştırma Paradigmaları.....	252
Paradigmaların Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Eğitimine Yansımaları.....	258
Sosyal Bilgiler Dersini Biçimlendiren Bilimsel Paradigmalar.....	260
Kaynakça.....	268

10. BÖLÜM

POPÜLER KÜLTÜRÜN İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİNİN SOSYAL BİLGİLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş.....	271
Popüler Kültür.....	272
Popüler Kültür ve Eğitim.....	273
İki Farklı Bakış Açısından Eğitimde Popüler Kültür.....	274
Öğretim Ortamlarında Popüler Kültür Uygulamaları.....	279
Popüler Kültür ve Sosyal Bilgiler.....	281
Kaynakça.....	288

11. BÖLÜM

MEDYA, AHLAK VE KÜLTÜREL DEZENFORMASYON İLİŞKİSİNİN SOSYAL BİLGİLERDE İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş.....	291
Medya ve Toplum.....	292
Medya ve Kültür.....	313
Türkiye’de Medya Etkili Ahlaki ve Kültürel Dezanformasyonlarına İlişkin Yapılan Çalışmalar.....	315
Türkiye’de Medya ve Eğitim.....	316
Kaynakça.....	323

12. BÖLÜM**KÜLTÜRLERARASI DUYARLILIĞIN İNSAN VE TOPLUM
BİLİMLERİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİNİN SOSYAL BİLGİLER
BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Giriş.....	327
Kültür	328
Çokkültürlülük	331
Kültürlerarası İletişim	333
Kültürlerarası Duyarlılık.....	335
Sosyal Bilgilerde Kültürlerarası Duyarlılık.....	338
Kaynakça.....	342

13. BÖLÜM**İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNE KATKI SAĞLAYAN BİLİM
İNSANLARININ SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Giriş.....	347
Bilim İnsanları	348
Bilim İnsanlarının Sosyal Bilgiler Bağlamında Değerlendirilmesi	369
Kaynakça.....	372

14. BÖLÜM**İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ TEMELİNDE SAĞLIK
OKURYAZARLIĞININ SOSYAL BİLGİLERDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Giriş.....	375
Temel Kavramlar	376
Sağlık Okuryazarlığı ve Eğitim	388
İnsan ve Toplum Bilimleri Temelinde Sağlık Okuryazarlığı.....	390
Sağlık Okuryazarlığının İnsan ve Toplum Bilimleri Temelinde Sosyal Bilgilerde Değerlendirilmesi	392
Kaynakça.....	394

15. BÖLÜM

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNDE ÇALIŞMA SOSYOLOJİSİNİN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNE YANSIMALARI

Giriş	397
Çalışma Sosyolojisinin Tarihçesi.....	398
Çalışma ve Çalışma Kültürünün Dönüşümü.....	399
Çalışma Yaşamı ve Yerinin Dönüşümü	403
Meslek ve Meslek Kavramının Dönüşümü	407
Nüfus Artışı ve Modern Kentlerin Ortaya Çıkışı.....	410
İnsanın ve Toplumun Dönüşümü ve Yeni Bireyin Ortaya Çıkışı.....	412
Çalışma Sosyolojisi ve Sosyal Bilgiler Eğitimine Yansımaları	414
Kaynakça.....	416

16. BÖLÜM

FELSEFİ KURAMLARIN SOSYAL BİLGİLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş	419
Felsefi Akımlar ve Sosyal Bilgiler Eğitim Programı.....	422
Sosyal Bilgiler Eğitimine Yansıyan Başlıca Felsefi Yaklaşımlar	425
Kaynakça.....	430

17. BÖLÜM

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ BAĞLAMINDA İDEAL MEDYA KURAMLARININ SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNE YANSIMALARI

Giriş.....	435
Medyanın Tarihsel Süreçteki Gelişimi.....	436
Medyanın İşlevsel Düzeni	437
Medya Kuramlarının Evrimi ve Çağdaş Perspektifler	439
İdeal Medya Kuramları: Demokratik Toplumların Medya Anlayışı	445
İdeal Medya Kuramlarının Sosyal Bilgiler Eğitimine Etkileri	447
Kaynakça.....	450

18. BÖLÜM

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNDE DEĞERLERİN DEĞERSİZLEŞTİRİLMESİ KAVRAMININ SOSYAL BİLGİLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş.....	453
Değer Kavramı	454
Değer Eğitiminde Sosyal Bilgiler Eğitiminin Yeri ve Önemi.....	456
Değer Eğitiminde Aile, Okul ve Çevrenin Rolü ve Etkisi	458
Değer Eğitiminde Medyanın Rolü ve Etkisi	461
Değerlerin Değersizleştirilmesi ve Topluma Yansımaları	464
Değerlerin Değersizleştirilmesi Kavramının Sosyal Bilgiler Bağlamında Değerlendirilmesi.....	466
Kaynakça.....	471

19. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET SOSYOLOJİSİ EĞİTİMİNİN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNE YANSIMALARI

Giriş.....	475
Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	476
Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisinin Ortaya Çıkışı.....	487
Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi ve Sosyal Bilgiler Eğitimine Yansımaları.....	488
Kaynakça.....	490

20. BÖLÜM

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNDE TOPLUMSAL HAREKETLERİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş.....	493
Toplumsal Hareketler	494
Toplumsal Hareketlerin Nedenleri.....	496
Toplumsal Hareketlerin Etkileri	497
Sosyal Bilgilerde Toplumsal Hareketler	501
Sosyal Bilgilerde Toplumsal Hareketlerin Aktarım Biçimi.....	506
Kaynakça.....	507

1. BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİNE İLİŞKİN KAVRAMLAR BİLGİSİ

Prof. Dr. Kadir KARATEKİN, Kastamonu Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3807-7030

Giriş

Bilim, bilinmeyi ortaya çıkarmayı; onu görünür ve bilinir hale getirmeyi amaçlar. Bunu insanlığın yararı ve mutluluğu için yapar. Bunu yaparken de gerçekliğin peşine düşer. Türk Dil Kurumu sözlüğünde realite, hakikat, sahilik olarak ifade edilen gerçeklik, gerçek olan, var olan şeylerin tümü olarak tanımlanmaktadır (URL 1). Pozitif bilimlerde gerçeklik bizim dışımızda var olan ve duyularla algılanan gerçeklik iken, sosyal bilimlerde her zaman durum bu kadar açık ve kesin olmayabiliyor. Sosyal bilimlerde gerçeklik, insandan bağımsız ve nesnel bir durum değil; zamana, mekâna ve koşullara göre bir değişkenlik bir görelilik gösterebiliyor. İşte bu noktada insanlık tarihinde değişimin en fazla hissedildiği ve insanları en fazla etkilediği günümüz dünyasında gerçeklik belki de hiç bu kadar önemli olmamıştı. Etik bir varlık olma ideali ile insan, düşünürken, karar verirken ya da eyleme geçerken gerçekliğin/ hakikatin arayışı içindedir. Çünkü iyi ve doğru yaşama isteği öncelikle gerçekliğin bilinmesiyle mümkündür. Gerçek olmayan bir şey üzerine iyilik, doğruluk ve bir düzen inşa edilemez. Bir şeyin değer üretebilmesi için onun doğru değerlendirilmesi; Kuçuradi (2011)'nin bilinçli uyanıklık dediği bir eylemi bir tutumu doğru değerlendirebilmek için de her şeyden önce o eylemin gerçeklik koşullarının bilinmesi gereklidir.

Özellikle iletişim ve medyanın hayatımızı önemli ölçüde etkilediği günümüzde gerçekliğe ulaşmak çok daha önemli olmuştur. Gerçeklik artık dijital kozmosun panosunda yer almakta, toplumsal yapı ve süreçler buna bağlı olarak seyirlerine devam etmektedirler (Oruç, 2003). Bu noktada kavramlar, bilginin önemli bir parçası olarak gerçekliğin üzerini sis perdeleri gibi örten algılara karşı, onları çözümlenmeye, deşifre etmeye yarayan bir turnusol görevi görmektedir. Bu özelliği ile kavramlar, bilginin yapı taşları olduğu gibi gerçekliğin de yapı taşlarıdır. Çünkü

bilgi gerçeklikten beslenir. Bu yapı taşları, zihinde ne kadar sağlam döşenirse gerçekliğe/hakikate o kadar kolay ulaşılır. Kavramlar ve kavram bilgisi; siyasi, dini, sosyal ve ekonomik olgu ve olaylarda nedensellikten çok uzaklaşmış ve bağlarını koparmış insanlar için bir can simididir. Nedensellik; neden ve sonuç arasında kurulan bir ilişkidir (Tay, 2010). İnsanların nedensellikten uzaklaşması neden-sonuç arasında bir ilişki kurmadan hayatı yaşamalarına neden olur. Bu durum sadece o insanın yaşamını değil toplumların geleceğini de olumsuz etkiler. Bir olayın sebebi kendinden önceki bir olayın sonucunda aranmadan geleceğin inşa edilmesi insanların hayatında ya da milletlerin tarihinde istenmeyen durumların tekrerrütmesine sebep olabilir. İşte bu yüzden insan ve toplum bilimleri insan ve toplum hayatında istenmeyen olayların tekrar yaşanmaması; insanların ve toplumların daha mutlu ve daha güçlü olması için geçerli, kanıtlanabilir bilimsel bilgiler üretmeye çalışır. Bu bilgileri üretirken de ilgili disiplinlerin kavramlarından yararlanır. Dolayısıyla bu kavramların doğru bir şekilde öğrenilmesi, birbirleri ile ilişkili kavramların farkında olunması ve bu kavramların bilgisi ile çevreden gelen uyarıcılara doğru tepkiler verilmesi, insan ve toplum için hayati bir önem taşımaktadır.

İnsan ve toplum bilimlerine ait kavramlar ile öğrenciler ilkökulda ve ortaokulda daha çok sosyal bilgiler dersinde karşılaşmaktadır. Çünkü sosyal bilgiler, büyük ölçüde sosyal bilimlerden oluşan bir derstir (Doğanay, 2005). Sosyal bilimlerin içeriği öğrencilerde vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla basitleştirilerek sosyal bilgiler dersinde öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır. Basitleştirilmiş bu içeriklerde her sosyal bilim dalına ait çok sayıda kavram bulunmaktadır. Bu kavramların etkili bir şekilde öğretilmesi iyi bir vatandaşlık eğitimi için zaruridir.

1. İnsan ve Toplum Bilimleri Üzerine Düşünceler

İnsan ve toplum bilimleri, insan ve toplumların düzenlilik gösteren davranışları üzerine eğilirler. Konusu insan ve toplum olduğu için insan ve toplum bilimlerinden önce birey, toplum, birey ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşim ve ilişkiler üzerinde durmak faydalı olacaktır.

Her bilim dalı insanı belli özellikleri açısından ele aldığı için ortak bir insan tanımının yapılması çok da mümkün olmamıştır. Siyaset bilimi insanının siyasal davranışlarıyla, iktisat bilimi iktisadi davranışlarıyla, sosyoloji ise sosyal davranışlarıyla ilgilenmiş olup insanı kendi kavramlarıyla tanımlama yoluna gitmiştir (Özyurt, 2016). Örneğin sosyoloji insanı sosyal bir varlık” olarak tanımlarken, iktisat bilimi insanı ekonomik insan olarak ifade etmektedir. Yaygın olarak insan; biyo, kültürel, sosyal ve psikolojik bir varlık olarak tanımlanmaktadır (Gül, 2004). Bu özelliği ile insan karmaşık ve çok yönlüdür. İnsanı diğer canlılardan ayıran en be-

lirgin özelliği kendi varlığının farkında olmasıdır. Yani bir bilince sahip olmasıdır. Sahip olduğu bu bilinç insanı, zihni ve ahlaki yetkinliğe sahip, kendi adına kararlar verebilen otonom bir varlık haline getirmektedir (Haklı, 2017). Ancak insanın otonom bir varlık olması onun çevresinden hiç etkilenmediği anlamına gelmez. Çünkü insan doğumundan ölümüne kadar sürekli etkileşim içinde olacağı bir toplumsal çevre içinde yaşamaktadır. Kimi zaman bu toplumsal çevreyi etkileyecek ama çoğu zaman da toplumsal çevresinden etkilenecektir. Bu etkileşim onun davranışları ve hayatı yaşayış biçimi üzerinde de etkili olacaktır. Böylece birey bir yandan biyolojik olarak gelişirken, bir yandan da toplumsallaşacak; yani içinde doğup büyüdüğü toplumun kültürünü, değer yargılarını, davranış ve konuşma biçimlerini benimseyerek o toplumun bir üyesi haline gelecektir (Baymur, 1994). Sosyalleşme insan için o kadar temel öneme sahip bir deneyimdir ki, insanı ilgilendiren tüm disiplinlerin bulunduğu kesişim noktası haline gelmiştir. Sosyalleşmeyi inceleyen psikolog, bireyin içsel psikolojik deneyimini anlamaya çalışırken, kültürel antropolog daha çok sosyalleşmenin ürünüyle, yani belirli bir kültürdeki tipik yetişkinle ilgilenir, buna karşılık, sosyal psikolog, grubun birey üzerindeki etkisini değerlendirmeye çalışırken, sosyolog, bireysel sosyalleşmenin, toplumun bireysel davranışı düzenlemek için tasarladığı kurumlardaki yansımalarını inceler (Mcneill, 1969).

Sonuçta bireyin doğuştan gelen kimi özellikleri çevresel faktörler tarafından şekillenir, değişir ve gelişir. Mcneill (1969) insanın bu sosyal değişim ve gelişim sürecini ayrıntılı olarak açıklamış (bkz. tablo 1) ve biyolojik bir varlık olarak doğan bir organizmanın zamanla içerisinde doğup büyüdüğü toplumun istek ve beklentilerine uyum sağlayan bir kişi haline geldiğini belirtmiştir. Krech ve diğerleri (1983)'de insanın kendi fikirlerinin tesiri altında hareket ettiğini ve dünya hakkında bir ferdi tasavvura sahip olduğunu belirterek dünya hakkındaki bu tasavvurun aşağıdaki faktörlerin etkisi altında olduğunu belirtmişlerdir. Bu faktörler şunlardır;

1. Ferdin fiziki ve sosyal muhiti
2. Fizyolojik yapısı
3. İstekleri, hedef ve gayretleri
4. Geçmişteki tecrübeleri

Dünyaya “ben” olarak gelen birey çevresel faktörlerin etkisi ile “bize” dönüşmektedir. Bu dönüşüm “ben” in yok olması değil “ben” ile “bizim” birlikte hayatı yaşamasıdır. Bunun için hem “ben, ben olduğum ölçüde benim” diyebilen, özerk ve özgür kararlar alabilen (Funk, 2013) hem de “beni” şekillendiren, geliştiren sosyal çevresiyle uyum içinde yaşayabilen bireyler olabilmeyi başarmak gerekir.